
Fra Mirko Buljac
Hrvace - Župa Svih svetih, Zbornik «Kačić», Split-Hrvace 2004.,
392 str.

Autor i glavni urednik fra Mirko Buljac je na kraju svoga župničkog pastoralnog službovanja podario svome zavičajnom mjestu velebnu monografiju koja govori o mjestu i župi Hrvace, o njezinim povijesnim, nacionalnim, kulturnim, vjerskim, i drugim važnim identitetskim obilježjima.

Monografija je napisana u prigodi velikog jubileja dvije tisuće godina kršćanstva, te kao sjećanje na 520. obljetnicu prvog pisanog spomena imena Hrvaca («Hrowacza in Cetina», 25.7. 1480.) u Budimu, u povelji kralja Matijaša Korvina poslanicima Poljičke republike.

Inače, naziv Hrvace potječe od imena Hrvat, a sve do 1950. naziv sela pisao se Hrvatce. Naš povjesničar Vjekoslav Klaić opisao je rasprostranjenost naziva Hrvat u povijesti slavenskih naroda, kao što su brojna i prezimena koja potječu od riječi Hrvat.

Monografija ima šest poglavlja. U *prvom* poglavlju - *Zemljopisni položaj i prirodne ljepote župe Hrvace* – prof. Velimir Borković stručno i iscrpno opisuje položaj i granice župe, geološki sustav, pećine, vode, važnije izvore, jezera, rijeke i rječice, mostove i druge prirodne znamenitosti mjesta. Župa Hrvace spada među najbogatije župe vodama i izvorima: ima čak 52 izvora vode. Kao posebnu zanimljivost predstavlja Bošnjakov hrast koji je star preko stotinu godina. Divnu prirodu i ljepotu mjesta mnogi su zapazili. Tako dr. Vjekoslav Klaić 1868. napisa «Popodne pođosmo na čarobno Hrvatačko polje i do najljepšeg sela Hrvatce...». A književnik Dinko Šimunović koji je bio prvi učitelj u Hrvacama piše: «Letim nad ljubljenom rijekom u kojoj se pračkaju srebrenaste pastrve sa zlatnim i crvenim zvjezdicama (...), gdje

noću klopoću mlinovi, a guste vrbe bacaju divotni zelenkasti odsjev na nježnu pavet...». S pravom zapaža fra Božo Vuleta da je monografija «prvi turistički vodič župe u Hrvatskoj».

Ono što nam je providnost Božja darovala bez naše zasluge, treba znati cijeniti i čuvati. Svjestan je toga i autor monografije fra Mirko kada poziva na izgradnju jake ekološke svijesti koja će biti kadra sačuvati prirodne ljepote sela: «Bilo bi lijepo da se među Hrvatačanima nađu pedeset dvojica od kojih bi svaki odao jedan izvor (vrilo) i brinuo se za njegovu čistoću i ljepotu» (str. 40).

Drugo poglavlje - Arheološka nalazišta i kratka povijest župe od 17. do 20. stoljeća – donosi vrijedan prilog arheologinje Anite Librenjak. Pokojni prof. fra Josip Ante Soldo opisuje u glavnim crtama presudne događaje u povijesti mjesta: tursko razdoblje, smjene stanovništva, bolesti (kuga), pobunu Hrvatačana protiv Francuza, austrijsku administraciju. Za povijest mjesta osobito je značajna Povelja hrvatsko-ugarskog kralja Matijaša Korvina u kojoj se po prvi put spominje ime Hrvace.

U svom prilogu fra Mirko podsjeća na ratove dvadesetog stoljeća i na borbu za samostalnu državu, a fra Stanko Miloanović-Litre, župnik u vrijeme Domovinskog rata, opisuje dramatične dane kada je mjesto Hrvace bilo na prvoj crti bojišnice.

U *trećemu poglavlju - Kretanje broja stanovnika i kućanstva u župi od 1614. do 2001.* – autor donosi popis stanovništva u različitim vremenskim razdobljima, a fra Josip Soldo nabroja hrvatačka prezimena i obitelji prema «Stanju duša» iz 1839. i 1893. Nalazimo i broj krštenih, umrlih i vjenčanih prema maticama koje se čuvaju u arhivima. U ovom poglavlju autor donosi i popis poginulih Hrvatačana u ratovima dvadesetog stoljeća. Papa Ivan XXIII. jednom je napisao: «Previše vojničkih grobova prekriva zemlju». U Prvom svjetskom ratu poginula su 32 mještana, u strašnom vihoru Drugoga svjetskog rata i u opasnom poraću poginulo je i ubijeno preko 300 tisuća Hrvata. Među njima se nalaze i 165 Hrvatačana. Među ubijenima su i tri svećenika -mještanina: fra Petar Paviša, fra Stanko Bradarić i don Ivan Šarić. U Domovinskom ratu poginula su šestorica mještana. Na početku monografije čitamo: «Među tisućama poginulih za Hrvatsku u ratovima dvadesetog stoljećam dali su svoje živote i naši vojnici i civili, poginuli Hrvatačani – njih 203. Svi su se oni na svoj način borili za Hrvatsku. Njima posvećujem ovu knjigu». Ova posveta svjedoči o zrelosti i odgovornosti autora kada govori

o traumama i patnjama vlastitog naroda u ratovima. Iznad svih ideoloških podjela, autor poštuje žrtve svake hrvatske obitelji i na taj način poziva na narodno jedinstvo i zacjeljivanje ratnih rata.

Osim ratnih nevolja, «tuđina je tužna ljudska drama» (Stjepan Radan). Kao u drugim hrvatskim mjestima, tako su i mnogi Hrvatačani odselili u Europu i u prekomorske zemlje (Australija, Južna Amerika, Sjeverna Amerika, Novi Zeland, Argentina), ali i diljem Hrvatske (Sinj, Split, Zagreb). Broj svih Hrvatačana u Hrvatskoj i svijetu je 4850 članova u 1200 obitelj. Autor se potrudio i da donese sva mjesna prezimena, njihovo porijeklo, značenje i rasprostranjenost. «Prezimena nas krvnim odnosom vezuju uz obitelj, rod pa i narod kojemu pripadamo i kojemu su pripadali naši preci. Pomažu nam istražiti putove i sudbine predaka i potiču nas da ih bolje upoznamo», piše akademik Petar Šimunović.

Četvrto poglavlje monografije posvećeno je temi *Vjersko ozračje*. Autor najprije daje kratki povijesni prikaz stare i nove župne crkve, kapelice, groblja i župne kuće. Crkva je posvećena Svim svetima. Nju krasi slika Gospe od sedam žalosti – stručnjaci smatraju da je to najljepši sačuvani rad iz Dolcijeve škole, koji je prema predaji iz Venecije donio jedan mještatinin. O ljubavi i pobožnosti mještana prema Gospinoj slici svjedoči i jedna zgoda prema kojoj je đakovački biskup J.J. Strossmayer poželio otkupiti sliku Gospe Žalosne, ali su to župljani odlučno odbili. Drugi umjetnički dragulj jest slika Sviju svetih, djelo poznatog mletačkog slikara F. Maggiotta. Prof. Radoslav Tomić znanstveno je obradio obje slike – Gospe Žalosne i Svih svetih.

Fra Stanko Bradarić i fra Jeronim Šetka zapisali su pobožne narodne pjesme i molitvice u čast Gospe Žalosne, dok se fra Jozo Zrnčić osvrnuo na glavne blagdane koji se slave u župi.

U obnovljenoj crkvi, ponajviše zaslugom današnjeg župnika fra Frane Bilokapića, posebno se ističu dva vrijedna umjetnička djela. To su vitraji ak. slikara Ivana Grgata na kojima su prikazani likovi sv. Franje Asiškog, sv. Nikole Tavelića, sluga Božjega fra Ante Antića i blaženog Alojzija Stepinca. Prigodom 250. obljetnice župe postavljena su i nova brončana ulazna vrata. Na njima je prikazano Uznesenje Blažene Djevice Marije, a djelo je ak. kipara Stipe Sikirice. Sam kipar Sikirica kaže o svom djelu: «Hrvatačka vrata su po mom mišljenju oltarna pala nabijena

emocijama sakralnosti i kiparskom vještinom izvedbe *Uznese-nja*, kao jedinstvenim motivom u hrvatskom kiparstvu».

U ovom poglavlju možemo još pročitati popis župnika, njih 48, od 1757.-2003., kao i popis duhovnih zvanja odnosno pokoj-nih (16) i živih svećenika (11), te pokojnih redovnica (10) i živih redovnica (27) iz Hrvaca.

O pastoralnom radu i glavnim crtama pobožnosti od 17.-19. stoljeća piše prof. fra Luka Tomašević. Kršćani 18. i 19. stolje-ća imali su izraziti religiozni osjećaj koji se najviše očitovao u svijesti da sve u životu ovisi o Bogu. Aktivnost župe ogleda se i u postojanju raznih pobožnih društava. Autor monografije ne idealizira svoje mještane i otvoreno govori o njihovim manama kao što su, primjerice, psovka i lijenost. Zato on donosi u mono-grafiji i kratku katehezu na temu – Rast u vjeri – koja ide za tim da se Isusa Krista upozna, ljubi i slijedi. Možemo slobodno reći da te tri riječi – upoznati, ljubiti i slijediti Krista – predstavljaju duhovnu (o)poruka upućenu Hrvatačanima.

U *petom* poglavlju – *Običaji, kultura, šport* - možemo naći razne zanimljivosti o narodnim običajima i igrama u selu, kao i glavne informacije o kulturnom i sportskom životu. Ovo poglav-lje snažno ističe važnost tradicije. Iako je svijet tradicije okre-nut prema natrag i sastoji se poglavito od sjećanja i obnavljanja pamćenja prošlosti, ipak je tradicija uvijek u službi sadašnjosti. Ona je nezaobilazni dio zajedničkog identiteta. U monografiji možemo naći i podatke o poznatim Hrvatačanima u prošlosti i sadašnjosti (umjetnici, sportaši, alkari, pjevači).

Šesto poglavlje – *Gospodarstvo u župi od 18—20. stoljeća* - donosi sažeti prikaz o perspektivama gospodarstva u Hrvaca-ma. Tako mr. Ante Šarić ističe kako bi razvoj mjesta trebao biti usmjeren na vinogradarstvo, voćarstvo, povrtlarstvo i cvjećar-stvo, te stočarstvo. Župa Hrvace ima sve pretpostavke za dobar ekonomski razvoj i razvijanje obiteljskog gospodarstva.

Monografija na kraju donosi cjeloviti tekst kralja Matijaša Korvina poslanicima Poljičke republike preveden na hrvatski je-zik, te mikrotoponime župe Hrvace.

Osobita vrijednost monografije, uz tečan i potkrijepljen tekst, svakako su brojne fotografije koje uprisutnjuju mnoga mjesta i drage osobe. Knjiga ima 260 likovnih priloga – slika (120 u crno-bijeloj tehnici), te 140 fotografija u bojama crkve Svih svetih i prirodnih ljepota župe.

Na temelju listanja i iščitavanja brojnih naslova i podnaslova dobiva se zaokružena slika o župi Svih svetih u prošlosti i sadašnjosti. S pravom dr. Anđelko Akrap piše: «Djelo fra Mirka Buljca je enciklopedija od šest poglavlja u kojima se bavi zemljopisnim položajem, arheološkim nalazištima, povijesnim kretanjima stanovništva, vjerskim ozračjem, običajima i kulturom Hrvaca». Veliki trud i ljubav prema vlastitom mjestu prepoznala je i općina Hrvace kada je 2004. autoru monografije dodijelila nagradu za životno djelo.

Ova je monografija na najbolji način bila pozivnica i priprava za 250. obljetnicu župe Svih svetih u Hrvacama. Ona želi biti putokaz svima koji traže prostor svetoga i nastoje otkriti svijet lijepoga i duhovnoga.

Anđelko Domazet